

מעדני שבת

פרשת ויצא תשפ"ג

גליון שכ"ב

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

קריאת התורה בשני וחמישי

עמידה

השו"ע (קמו ד') כתב אין צריך לעמוד בעת שקורין בתורה, ויש מחמירין ועומדין וכן עשה מהר"ם. המ"ב כתב בשעת אמירת ברכו וענית ברוך ה' הלע"ו לכו"ע צריכין לעמוד. דהוא דבר שבקדושה. ובין גברא לגברא לכו"ע שרי לישב. עוד כתב המ"ב דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי אלא דס"ל דראוי להדר ולעמוד מפני שצריך האדם להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאלו קבלה אותה שעה מהר סיני ובהר סיני היו כל ישראל עומדין. ואדם חלש וקשה לו לעמוד ועי"ז אין דעתו מיושבת לכוין היטב לקול הקורא יש לו לישב.

ללמוד בשעת קריאת התורה

השו"ע (קמ"ו ב') פוסק כיון שהתחיל הקורא לקרות בס"ת, אסור לדבר אפילו בד"ת, המ"ב מביא בשם המ"א שהאיסור הוא כבר משעה שפתחו הס"ת כדי לברך.

השו"ע כתב שהאיסור הוא אפי' בין גברא לגברא, שמא ימשך הלמוד בעת הקריאה. המ"ב מביא שהב"ח מיקל בלמוד בין גברא לגברא, ובא"ר מצדד דעם אחרים אין להקל שמא ימשך, ובבינו לבין עצמו המיקל ללמוד אז אין למחות בידו, ולהורות אז הוראה לפי שעה אין להחמיר דלא שכח כ"כ בזה שמא ימשך.

עוד כתוב בשו"ע שם שלקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי כיון שהוא מעין מה שקוראין. המ"ב כתב בשם הפר"ח דמעיקר הדין אסור לעסוק בשום דבר אפי' בשמ"ת בשעת הקריאה ואפי' יש עשרה דצייתי זולתו ומ"מ לקרות שמ"ת ופירש"י בין גברא לגברא מותר.

זמנה כל היום או דוקא בשחרית

אם לא קראו בשחרית דנו הפוסקים (ציץ אליעזר י"ג כ"ז ובצל החכמה ד' י"ז) אם אפשר לקרוא בתפילת מנחה. ומביאים דברי שו"ת גורן דוד לתלמיד החתם סופר (סוף סי' ה') שמספר על החתם סופר שכשנסע ממט"ד לפ"ב, היה ביום ב' בשחרית על הדרך, ובשעת מנחה הגיע לא' הקהילות וקרא שם בעשרה בביהכ"נ.

ובשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' א') כתב שלפי דברי התוס' שתקנו לקרות בב' וה' דוקא לפי שהוא עת רצון. וידוע שבשעת מנחה שולט בכל יום מדת הדין חוץ משעת מנחה בשבת, על כן אין לקבוע לקרות בב' וה' בשעת מנחה, אבל באופן אקראי מותר.

גם המהרש"ג (ח"ב סי' צ"ב) כתב שבמקום שאין מנין בשחרית אין לקבוע לקרות במנחה שהוא מילתא דתמוה וגם יגרום מחלוקת, רק בנזדמן באקראי בעלמא כנבדון הח"ס והמהר"א אין קפידא, אבל רק לאנשים גדולים מדקדקים שאינו קורה להם שלא לשמוע קריאת התורה רק במקרה ע"י אונס, ואלה יקראו אז לפני אמירת הקרבנות של מנחה שיהא ניכר שהקריאה שייכת לשחרית ולא יטעו לומר שיש קריאה במנחה, אבל אנשים פשוטים שכמה פעמים מבטלים קריאת התורה גם בלא אונס, לא יקראו במנחה דהוי מילתא דתמוה ויש בדבר גם משום יוהרא וחששא למחלוקת. ובאנשים בינונים אין לקרות במנחה זולת באקראי בעלמא.

המהרש"ם (א' קנ"ח) כתב שאין מצותו קבוע דוקא ביום והוא רק ממדת חסידות שלא לקרות מקרא בלילה, ולכן בשעת הדחק אפשר לקרא ולברך קודם עלות השחר.

כתיב (כט, ב) 'וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה', איתא במדרש 'וירא והנה באר בשדה' זה בית הכנסת, 'הנה שם שלשה עדרי צאן' אלו שלשה קרואים, 'כי מן הבאר וגו' שמשם היו שומעים את התורה, 'והאבן גדולה' זה יצר הרע, 'ונאספו שמה כל העדרים' זה הצבור, 'וגללו את האבן' שמשם היו שומעים את התורה, 'והשיבו את האבן וגו' שכיון שהם יוצאים להם יצר הרע חוזר למקומו.

איתא בגמ' (בבא קמא פ"ב.) עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה.

וכ"ה ברמב"ם (תפילה י"ב א') משה רבינו תיקן לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה, ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות, וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים.

הפרי מגדים (אשל אברהם ריש סי' קל"ה) תמה מה כוונת הגמ' שילכו ג' ימים בלא תורה והא בכל יום קורין קריאת שמע והוה תורה, ומיישב שלא ילכו בלא תורה מתוך הכתב דוקא. בשו"ת גינת ורדים (או"ח ב' כ"ד) מיישב לפי שלא היו לומדין תורה ברבים בכנופיא ובפרהסיא שלשה ימים רק היו קורין כל א' לעצמו לכן נתקנה תקנה זו שלא יעברו ג' ימים מלקרות בתורה בכנופיא ובפרהסיא.

תוס' (בבא קמא פ"ב.) תמהו מ"ש שתיקנו שני וחמישי ומפרשים משום דאמר במדרש משה רבינו עלה בחמישי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום, ולפי שהיה עת רצון באותה עלייה וירידה קבעו בשני וחמישי.

השו"ע (או"ח קל"ה ב') כתב מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ובשבת הבאה. המ"ב כתב ואם טעו וקראו להשלשה קרואים בפרשה ראשונה של סדר שבוע העבר או קראו בפרשה הבא לאחר שבוע זה נחלקו הפוסקים אם הוא מעכב בדיעבד.

ואין מוסיפין על ג' קרואים משום בטול מלאכה לעם, וגם אין מפטירין מטעם זה.

החיי אדם (ל"א י"א) מסתפק אם יש איזה בני אדם שלא שמעו הקריאה אם מותר לקרות עוד הפעם בשבילם ומספיק שיש ששה שעדיין לא שמעו קריאת התורה או דלמא לא תקנו אלא כשכל העשרה חייבין בקריאה. והביאור הלכה (קמ"ג א') מכריע על פי דברי הר"ן דברובן שלא קראו סגי.

בברכת שמואל (יבמות כא) כתב בשם הגר"ח שזה תלוי אם החיוב קריאת התורה הוא חיוב שחל דוקא על ציבור וא"כ צריך דוקא עשרה מחויבים כי בלא זה לא חל חיוב כלל, או שהחיוב הוא על כל יחיד אלא שהוא דבר שבקדושה שאין לקרא אלא בציבור וא"כ מספיק שיש ששה חייבים ואפשר לצרף גם אחרים כדי לעשות ציבור. הגינת ורדים כתב שקריאת התורה הוה חובת צבור ולא חובת יחיד.

איתא במדרש 'אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי' (תהלים קכא), אמר יעקב אבינו אליעזר כשהלך ליקח לרבקה מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים כו' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד ואמר מה אנא מוביד סברי מבריי (כאומר לעצמו וכי ח"ו אבוא לידי כך לאבד בטחוני מהקב"ה) עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ.

בית הלוי מבאר שהמדרש מלמדנו גודל הבטחון של יעקב, דהנה זה בטבע האדם גם אם יהיה בוטח שיחקור בשכלו באיזו אופן ישיג הדבר הנצרך לו, וכיון שנצרך לאיזו דבר ואין בידו מעות הגם כי לבו חזק בבטחון שבודאי יעזור לו ה' אפי' הכי לבו חושב באיזו אופן ישיג הדבר אם הקב"ה יזמין לו ריוח או ימצא מציאה וכדומה לזה. ולכאורה אין בזה חסרון בטחון אחר שגם להסיבה אין לו שום דרך ומבוא שתהיה רק ה' יזמין לו. ורק דאח"כ חזר בו יעקב אבינו וחשב גם זאת לחסרון דלמה לי לבטוח שיזמין הסיבה שבזה אשיג העזר, ואמר עזרי מעם ה' וגם בלא שום סיבה אשיג העזר.

איתא במדרש אמר הקב"ה לרחל את שתקת חייך בזכות אותה שתיקה זוכרך אני, שנאמר 'ויזכור אלקים את רחל'.

בספר חזון למועד (מאמר י"ד) מבאר שהכח שתיקה באה לאדם ע"י מה שהוא זוכר את הקב"ה ומכיר שהכל בא ממנו, ומידה כנגד מידה הקב"ה זוכר אותו.

כתיב (לב, א) 'וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו'.

המשך חכמה מפרש כי מי שיש לו איש קדוש כיעקב בתוך ביתו, הלא ראוי להתבסס ממעשיו ומחכמתו ולקיים בו 'הלוך את חכמים וחכם' (משלי יג, כ), אכן לבן לא היה כך אלא כאשר הלך יעקב שב לבן למקומו הראשון, היינו מצבו הרע בדיעות ובמידות, רמאי ואוהב ממון. אבל אצל יעקב כתיב 'ויעקב הלך לדרכו', שהצדיק ותלמיד חכם הוא הולך ממקום הראשון למעלות גדולות וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס"ד). תלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הזה ובעולם הבא שמתוספים מעלה ומעלה מיום ליום ולכן זכה מיד, 'ויפגעו בו מלאכי אלקים'.

בבעל הטורים על פרשתינו (כט, ב) מבאר מה דכתיב ז' פעמים 'באר' בפרשה הם כנגד ז' עליות שקורין בתורה בשבת. וששה מהם 'הבאר' כנגד ו' שקורין ביום הכפורים. וה' מהם 'פי הבאר' כנגד ה' שקורין ביום טוב. וד' מהם 'פי הבאר' באמצע הפסוק כנגד ד' של ר"ח. וג' מהם 'מעל פי הבאר' כנגד ג' שקורין בחול.

הלבוש (קמ"א) כתב שקריאת התורה הוא כמעמד הר סיני ומכח זה יש כמה הלכות כגון שכשם שנתנה תורה על ידי סרסור והוא משה שהיה הסרסור בין השי"ת ובין ישראל, כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור ולכן יש בעל קורא, והעולה הוא המקבלה במקום כל ישראל ובשליחותם, והגבאי הוא עומד כביכול במקום השי"ת, שהרי הוא מצוה לקרות.

וכן הקורא בתורה צריך לקרות מעומד, וכן החזן המקרא אותנו עומד עמו, מדאמר ליה הקב"ה למשה 'ואתה פה עמוד עמדי', משמע אפילו השי"ת המקרא למשה היה עומד כביכול, וכן העולה שהוא עומד במקום כל המקבלים צריך לעמוד כמו שכל כלל ישראל עמדו בשעת מתן תורה.